
Anne Kerkhoff, *Taalvaardigheid en schoolsucces*, Swets & Zeitlinger b.v., Amsterdam/Lisse, 1988, IV + 237 pag., f43,50, ISBN 90-265-0959 6.

In zijn dissertatie-onderzoek naar de rol die verschillen in thuistaal spelen tijdens de schoolloopbaan gaat Kerkhoff eerst uitvoerig in op het eerdere onderzoek naar ongelijkheid van kansen. Hij stelt dat al dat onderzoek nog maar weinig concreets heeft opgeleverd en dat het daarom geen wonder is dat allerlei maatregelen zoals compensatie-onderwijs weinig effect hebben gesorteerd. Beide stellingen zijn voor discussie vatbaar, hetgeen wordt bevestigd door een continue reeks van publikaties hierover. Maar dit terzijde. Het betekent wel dat Kerkhoff zijn onderzoek start vanuit een pessimistische positie.

In het tweede hoofdstuk bespreekt Kerkhoff de relatie tussen taalvaardigheid en onderwijskansen. Eerdere studies zouden hebben aangetoond dat dialectsprekers wel allerlei fouten maken in de standaardtaal die te wijten zijn aan interferenties, maar het aantal interferenties hangt niet of slechts zwak samen met de schoolprestaties. Hij besteedt ook uitvoerig aandacht aan de theorieën van Cummins: drempelhypothese, wederzijdse afhankelijkheid, theoretische letterwoorden als BICS, CALP en CUP, en ten slotte een model met twee dimensies betrekking hebbend op taalvaardigheden en kenmerken van taalsituaties. Cummins erkent dat hij eerst te weinig oog heeft gehad voor de sociale achtergrond van de leerlingen en blijft voortdurend bezig zijn ene theorie door een andere te vervangen. Ondanks al die veranderingen blijft Kerkhoffs voornaamste bezwaar dat al die theorieën te veel weg hebben van Bernsteins 'problematical work' met betrekking tot taalcodes. Bernsteins notie 'elaborated code', die vooral in de hogere milieus wordt gesproken en kinderen uit dat milieu een voorsprong geeft in het onderwijs, toont grote verwantschap met Cummins' "Cognitive Academic Language Proficiency" (CALP). Het geurt volgens hem te veel naar een deficiet-benadering. Het resultaat is dat Kerkhoff aan zijn studie begint zonder de rugsteun van veelbelovende tweede-taalverwervingstheorieën. Hij heeft nog wel enige hoop gevestigd op de causale werking van taalattituden en culturele oriëntaties.

Kerkhoff onderzoekt of er aan het einde van de basisschool verschillen in Nederlandse taalvaardig-

heid en schoolsucces bestaan tussen 40 autochtone leerlingen die de standaardtaal spreken, 81 allochtonen die thuis een Brabants dialect hebben geleerd en tussen uiteenlopende groepen allochtonen (19 Turken, 15 Marokkanen, 7 Molukkers, 6 Surinamers en 3 overigen). In het onderzoek worden alleen leerlingen betrokken die hun gehele schoolloopbaan in Nederland hebben doorgelopen. Ik wijs erop dat in vele andere onderzoeken ook korter in Nederland verblijvenden zijn onderzocht. De deelnemende leerlingen bezoeken allen scholen in saneringswijken. Voor elke onderzochte klas geldt dat tussen de 72 en 84 procent van de leerlingen afkomstig is uit de laagste sociaal-economische milieus. De leerlingen zitten in klassen met tussen de 17 en 49 procent allochtone leerlingen. De Molukkers zitten in een klas met 93 procent allochtonen. Voor de situatie van allochtonen is deze steekproef redelijk representatief. Dit geldt echter niet voor de autochtonen. Ook de relatief grote groep dialectsprekers maakt de samenstelling van de groep autochtonen nogal afwijkend van de doorsnee. Het is dus oppassen geblazen met het doen van generaliserende uitspraken naar aanleiding van dit onderzoek.

De meting van de afhankelijke variabelen, taalvaardigheid en schoolresultaten is zeer uitgebreid. De gehele groep ondergaat zeven schriftelijke taaltoetsen. Een iets kleinere groep doet nog eens vier schriftelijke taaltoetsen en één mondelinge. Bij een kleine steekproef worden ten slotte nog eens zes of zeven taaltoetsen afgenomen. Van de leerkrachten zijn de schoolkeuze-adviezen verkregen. Ook hebben zij de leerlingen naast de gewone rapportcijfers beoordelingen voor diverse aspecten van taalvaardigheid gegeven.

De verschillen in adviezen zijn in de verwachte richting, doch niet erg groot. Allochtonen worden wat vaker naar het l.b.o. verwezen en maar sporadisch naar havo/v.w.o. Vooral de Turken en Marokkanen krijgen veel l.b.o.-adviezen. Dit beeld komt ook uit andere studies naar voren. De Turkse en Marokkaanse leerlingen krijgen significant lagere cijfers voor de taal- en rekenvakken. Taal hangt binnen alle etnische groepen samen met milieu, rekenen echter niet. Opvallend is dat de taalprestaties van de groep 'Overigen', d.w.z. Surinamers, Molukkers en andere niet-Turkse en -Marokkaanse allochtonen, iets beter worden beoordeeld dan die van de dialectsprekers. Bij de rapportcijfers scoren zij zelfs hoger dan de standaardtaal sprekers. Die verschillen zijn overigens niet significant. Het enige verschil dat steevast significant is, is het verschil tussen Turken en Marokkanen en alle andere groepen.

De resultaten van de Cloze-toetsen, toetsen waarin willekeurig weggelaten woorden in een tekst moeten worden ingevuld, geven een iets ander beeld: laagste prestaties opnieuw voor de Turken en Marokkanen, dan gevolgd door de overige allochtonen, vervolgens de dialectsprekers. De 'standaard' autochtonen doen het het best. Zij scoren meer dan één standaarddeviatie hoger dan de Turken en de Marokkanen. Het blijkt heel goed mogelijk om met behulp van de rapportcijfers voor taal en rekenen en de score op Cloze-toetsen het schoolkeuze-advies te voorspellen. Deze drie gegevens nemen meer dan 70 procent van de variantie voor hun rekening binnen de categorieën allochtonen, dialect- en standaardtaal sprekers. Een vergelijking van toetscijfers, rapportcijfers en adviezen laat zien dat allochtonen bij wat lagere toetsresultaten dezelfde advies krijgen als niet-dialectspreekende autochtonen. De dialectsprekers worden, blijkens hun relatief wat lagere rapportcijfers, ondergewaardeerd.

Bij de woordenschatstest treedt eveneens het eerder genoemde patroon van scores op. Ook wanneer wordt gecorrigeerd voor milieu scores de Turkse en Marokkaanse leerlingen veel lager dan de beide groepen autochtonen. De overige allochtonen nemen een tussenpositie in. Deze test hangt sterk samen met rapportcijfers voor taal en de score op de Cloze-toetsen.

Kerckhoff laat duidelijk merken weinig vertrouwen te hebben in intelligentietests. Ook taaltoetsen die sterk lijken op verbale-intelligentietests, zoals woordenschatstests, hebben zijn voorkeur niet. De resultaten met allerlei alternatieve taaltoetsen en spontane schrijfofdrachten blijken echter minder betrouwbaar. Ze leveren ook weinig systematische correlatiepatronen op met de overige toets- en rapportcijfers, hetgeen ook hun validiteit ter discussie stelt. Deze extra toetsingen maken echter wel duidelijk dat allochtonen meer fouten maken dan autochtonen, maar dat het dezelfde soort fouten zijn en niet zozeer fouten die door een andere taalachtergrond moeten worden verklaard. Op grond hiervan concludeert de schrijver dat gevorderde tweede-taalleerders geen behoefte hebben aan afzonderlijke taalprogramma's, omdat hun taalproblemen niet uniek zijn. Wel dient het taalonderwijs, het gebruikte lesmateriaal en de opleiding voor docenten te worden verbeterd. Het verwerven van een grotere woordenschat verdient veel meer aandacht.

Ten slotte doet Kerckhoff nog uitgebreid onderzoek naar de attitudes van de allochtone en dialectspreekende kinderen tegenover het Nederlands en Nederlandssprekenden. Ze zijn zich duidelijk bewust van het grote prestige van het Nederlands. Hun houding tegenover het Nederlands is positief. Er is echter geen significante samenhang tussen taalattitude en hun vaardigheid in het Nederlands. De dialectsprekers hebben een meer complexe verhouding met hun eigen taal en het standaard-Nederlands.

Voor de geïnteresseerde lezer kan ik dit goed leesbare boek zeker aanbevelen, te meer daar het gebruik van taalkundige vaktaal beperkt is gebleven, zodat ook niet-linguïsten het betoog goed kunnen volgen en een dieper inzicht kunnen krijgen in de taalvaardigheid van allochtone leerlingen die al wat langer in Nederland verblijven.

M. J. de Jong

G. Kraayvanger, B. van Onna en J. Strauss (red.), *Berufliche Bildung in der Bundesrepublik Deutschland und in den Niederlanden*. I.T.S., Nijmegen, 1988, 234 pag., f35,75, ISBN 90 6370 598 0.

Deze bundel bevat het verslag van een Duits-Nederlandse conferentie over het actuele thema arbeid, onderwijs en techniek die in 1987 in Nijmegen plaats vond. Het centrale aandachtspunt vormen de verschillen en overeenkomsten tussen het systeem van beroepsgerichte educatie in de twee landen, gerelateerd aan hun tewerkstellingssysteem en beider socio-economische resp. socio-culturele context. De conferentie had tot doel historische ontwikkelingen, actuele probleemstellingen en zich in de beroepsgerichte educatie aftekenende trends vanuit het perspectief van verschillende deeldisciplines te belichten aan de hand van de twee nationale systemen en zo vergelijkende probleemstellingen en inzichten te genereren, pag. 1 en 221. De redacteurs zijn zich bewust van de problemen die een dergelijke (brede) vergelijkende aanpak met zich meebrengt en spreken nadrukkelijk van een verkenning en eerste aanzet die hopelijk uitnodigt tot een meer systematisch en gericht vervolg.

Het initiatief tot de conferentie kwam voort uit het euregionale project 'Innovation in der Berufsbildung in Kleve und Nijmegen' van het Instituut voor Sociale Pedagogiek en Andragogie van de Katholieke Universiteit Nijmegen en het Landesinstitut Sozialforschungsstelle Dortmund. Er is hier sprake van internationalisering *avant la lettre*; het initiatief stamt namelijk van vóór de recentelijk ontstane internationaliserings-euforie die verband houdt met het magische jaartal 1992. Het is naar we gevoelig mogen aannemen een gevolg van het feit, dat één van de twee Nederlandse redacteurs enige tijd op het instituut in Dortmund gewerkt heeft. Internationalisering van het hoger onderwijs heeft dus zin! Ook de vertaalster Van Onna-Timmerbrink verdient in dit verband vermelding. Naast de twee voornoemde instituten verleenden het ITS en het ministerie van O. en W. hun medewerking aan de conferentie.

Het thema arbeid-onderwijs-techniek is onderverdeeld in acht globale deel-thema's. Elk daarvan wordt verkennend en inventariserend door achter-eenvolgens een Duitse en Nederlandse expert behandeld en wel primair gebaseerd op de situatie in, en onderzoeksgegevens uit, eigen land. Dit levert in de bundel bijgevolg zestien bijdragen op. Bij elk van de deel-thema's volstaan we in het vervolg van deze boekbespreking met het plaatsen van een enkele opmerking. De regie van de redacteurs was losjes. Ook van buiten de deelnemende instituten is gericht een aantal kopstukken gevraagd een bijdrage te leveren. Opvallend is hoeveel kennis er al vanuit diverse deeldisciplines binnen en rond één Nederlandse universiteit te verzamelen is. Aan het slot vatten de redacteurs de discussies samen die naar aanleiding van de 'dubbel-bijdragen' gevoerd zijn, en wel in de geest van de reeds gememoreerde doelstelling van de conferentie.

Minister Deetman verzorgde de opening. Ondanks een indirecte verwijzing naar de OSA-studie 'Intermediare voorzieningen' van de twee Nederlandse redacteurs uit de andragogische hoek blijft de grondtoon van zijn speech economistisch en management-sec-achtig van aard. Was een andragoog als E. C. H. Marx hier in de zeventiger jaren inhoudelijk niet al een stap verder dan de meeste 'bedrijfskundigen' en de commerciële adviesbureaus die thans voor en door onderwijs worden ingehuurd?

Stratman en Dodde beschrijven vervolgens het ontstaan en de ontwikkeling van de beroepsgerichte educatie in de volle breedte lopend van volletijd onderwijs tot en met bedrijfsopleidingen en wel vanuit socio-economisch perspectief. In zowel de opzet als de inhoud van hun artikelen komen de verschillen tussen de twee landen duidelijk tot uiting. Opvallend (en enigszins typerend voor de geschiedschrijving in ons land?) is, dat de ontstaansgeschiedenis van het leerlingwezen in ons land – als noodvoorziening in Drente – niet vermeld wordt.

Rolff en Kraayvanger/Van Onna gaan, primair vanuit socio-cultureel perspectief, in op de veranderingen in het begrip Bildung. Rolff, die zich met onder meer Klafki en Rauner in het kamp 'der Moderne' bevindt, breidt het aantal kenmerken van zijn elders reeds beschreven vernieuwd Bildungsbegrip hier met één uit (en neemt voorts stelling tegen een overtrokken accent op kwalificatie). Evenals Rauner is hij betrokken bij concrete projecten. De twee Nederlandse auteurs wijzen nadrukkelijk op verschillen met Duitsland, pag. 79-80. Hun inziens behoeven deze nog een nadere verklaring (zeker nu er sprake is van een tendens tot een zekere convergentie, M.S.).

Het derde thema betreft het vrouw-onvriendelijke karakter van vele vormen van beroepsgerichte educatie. Terecht wordt de inleidster-van-Duitse-zijde op de neiging vrouwen-zaken structureel te isoleren ('Vrouwen doen alleen vrouwen-zaken, zo ook op deze conferentie').

Bij het thema van algemeen onderwijs naar voltijd beroepsopleiding of leerlingstelsel en vervolgens naar het arbeidssysteem vestigt Strauss, met name op basis van cijfermateriaal, de aandacht op de veranderende positie van het duale systeem (veralgemenisering van het beroepsgerichte onderwijs en functieverlies van het duale systeem dat zo'n belangrijk onderdeel vormt van het onderwijssysteem in de bondsrepubliek). De tot dusver genomen corrigerende maatregelen blijken onvoldoende. Met name het bedrijfsleven (lees werkgevers) zou meer eensgezind en structureel op de gesignaleerde min of meer autonome ontwikkelingen en de notoire misstanden (regionale verschillen, etc.) moeten reageren. Strauss pleit voor meer publieke verantwoordelijkheid. Geurts en Hövels bepleiten voor Nederland een herleving van het 'beroep' als structurerend concept. Opvallend is, dat het politiek-strategisch motief van het bijzonder onderwijs bij het Nederlandse fenomeen kmbo niet genoemd wordt.

Rauner wijst op de mogelijkheden die de door nieuwe technieken gewijzigde verhouding tussen techniek, arbeid en kwalificatie biedt voor een meer mensgerichte vormgeving van de omstandigheden in de opleidings- en werksituatie. Hij vermeldt in dit verband onder meer de 'Neuordnung' in de beroepen in de sectoren elektro- en metaal-techniek alsmede de toepassing van de CNC en andere technologieën. Huygen attendeert ons het meest nadrukkelijk op het weer toenemen van het gewicht van (de buffer- en laboratorium-functie, M.S. van) de regio.

Lappe van Max Planck memoreert enkele uitkomsten van hun longitudinale studie over beroepsloopbanen van jongeren. Voor 'afgestudeerden' van het duale systeem blijken de voorwaarden voor een stabiele loopbaan, afhankelijk van de aard van de gevolgde opleiding, zeer uiteen te lopen (De wijze waarop beroepssocialisatie plaatsvindt en de legitimatie-problemen van het systeem als gevolg van de botsing tussen aanbod en vraag blijken in belangrijke mate bepalend). De twee Nederlandse inleiders wijzen op de verschuiving wat betreft accent van instrumenteel-technische naar sociaal-normatieve kwalificaties.

Grünewald en Kanselaar verzorgen het deel-thema mogelijkheden en grenzen van een innovatieve onderwijspolitiek. Een aantal maatregelen en projecten passeert hier de revue, bijv. enkele Modellversuche en beroepsprofielanalyse in de technische sector.

Als warming-up voor de slotdiscussie formuleerde een Duits-Nederlands duo enkele stellingen met betrekking tot nieuwe technologieën en beroepsgericht onderwijs.

Aan het slot volgt zoals reeds vermeld een samenvatting van de discussies van de hand van de redacteurs rond een drietal thema's, waarbij ruimschoots aan de doelstelling van de conferentie wordt voldaan.

Vorig jaar wezen ook wij in het juli/augustusnummer van dit tijdschrift (pag. 320-321) op een zekere convergentie tussen de ontwikkeling in en rond de beroepsgerichte educatie in ons land en in de BRD, alsmede op de wenselijkheid van meer samenwerking. Om een aantal redenen valt te overwegen de DDR bij een dergelijke samenwerking te betrekken. Vanuit Nijmegen en Groningen, waar op het terrein van de beroepsgerichte educatie langs diverse wegen (niet enkel universitaire!) reeds contacten met Duitsland worden onderhouden, zouden in samenspel met Den Haag en bijvoorbeeld het PCBB en/of

de SLO bilateraal dan wel via de EG, vormen van samenwerking geïntensiveerd kunnen worden. We denken hierbij met name aan het opstarten van inhoudelijke modelprojecten. Of is dit voor sommigen te weinig academisch en voor anderen te weinig concreet? Voor een dergelijke vrij onconventionele middle of the road benadering biedt de Nijmeegse conferentie bruikbare achtergrond-informatie en contacten.

M. Santema

Symposium 'Steun aan elkaar'

Op 20 oktober 1989 organiseert de sectie Toegepaste Sociale Psychologie van de Katholieke Universiteit Brabant in samenwerking met het I.V.A. een symposium met de titel 'Steun aan elkaar: social support bij kinderen en jeugdigen in kritieke situaties'. Het doel van het symposium is het begrip social support grondig te belichten en daarbij het belang van dit begrip te illustreren vanuit verschillende probleemsituaties van kinderen en jeugdigen.

Inlichtingen zijn verkrijgbaar bij het secretariaat sectie Sociale Psychologie, tel.: 013 - 662175 of 013 - 662192.

Inhoud andere tijdschriften

Pedagogisch Tijdschrift
14e jaargang, nr. 2, 1989

Opkomst en ondergang van de opvoeding? door J. Sturm

De dreigende teloorgang van de utopie in het opvoedingsdenken, door S. Miedema

De uitdaging van het post-modernisme, door M. Hellemans

De interesse van de outsider, door W. A. J. Meijer

De relatie tussen initiatie in traditie en de ontwikkeling van persoonlijke verantwoordelijkheid, door G. Snik

Persoonlijke verantwoordelijkheid als pedagogische basiswaarde aan het einde van de twintigste eeuw, door B. Levering en P. Smeyers

'Omdat ik wil dat het goede in mijn leven blijft voortbestaan'. Besprekingsartikel door J. Masschelein

Tijdschrift voor Ortopedagogiek
28e jaargang, nr. 4, 1989

Volgspot, door A. T. G. van Genneep

Tegen het licht gehouden: over de geldigheid van enige wijdverbreide opvattingen in de zwakzinnigzorg, door P. C. C. Duker

Kritiek der rede, door A. T. G. van Genneep

De oudere groepsleiding een probleem? door J. D. van der Ploeg

Effecten van een sociaal redzaamheidsprogramma voor zwakbegaafde jongeren, door J. K. Bleeker, H. T. van der Molen en D. T. van der Beek

Ontvangen boeken

Deraeck, G., *Levend leren*. Acco, Amersfoort/Leuven, 1989, f 49,75.

Genneep, A. van, *De kwaliteit van het bestaan van de zwaksten in de samenleving*. Boom, Meppel, 1989, f 24,50.

Goorhuis-Brouwer, S. M. en G. H. A. de Boer, *Gezegd en gezwezen*. Acco, Amersfoort/Leuven, 1989, f 29,-.

Lumer-Henneböle, B. & E. Nyssen, *Basisscholen in den Nederlanden*. Böhlau Verlag, Keulen, 1988.

Sturm, J. C. *Een goede gereformeerde opvoeding*. Uitgeversmaatschappij J. H. Kok, Kampen, 1988, f 39,50.

Zand, V. L. M. van de, *De opvoeding van kinderen met een visuele handicap*. Acco, Amersfoort/Leuven, 1989, f 29,-.